

บทที่ 6

สรุปผลการศึกษา

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงให้เห็นถึงกระบวนการในการสร้างอัตลักษณ์ของผู้ติดเชื้อเอชไอวี และพลวัตของกลุ่มผู้ติดเชื้อระดับตำบลในพื้นที่ชุมชนแห่งหนึ่งในจังหวัดเชียงใหม่ว่า ในแต่ละบริบทเงื่อนไขหนึ่ง ๆ ผู้ติดเชื้อได้เลือกหยิบและประสมประสานแนวคิดหรือองค์ประกอบทางวัฒนธรรมใดมาใช้ในการนิยามตนเอง นิยามความหมายของสถานการณ์เฉพาะหน้าอย่างไร ในการปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มหรือองค์กรอื่น ๆ ทั้งภายในและภายนอกชุมชน ทางกลุ่มเองมีศักยภาพและข้อจำกัดอย่างไรบ้าง เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ที่กลุ่มผู้ติดเชื้อจะกลับคืนสู่ชุมชนอย่างกลมกลืน มีความสัมพันธ์ที่ยั่งยืนต่อครอบครัวและชุมชนแวดล้อม ในบทนี้ จะนำเสนอผลสรุปจากการศึกษา ซึ่งจะแบ่งเป็นสามหัวข้อคือ 1. ข้อค้นพบที่สำคัญ 2. ข้อเสนอแนะและได้แย้งทางทฤษฎี และ 3. ข้อเสนอแนะในการพัฒนาสังคม

6.1 ข้อค้นพบที่สำคัญ

จากภาพปรากฏของชุมชนพื้นที่ตัวอย่างเพื่อการพัฒนาแห่งนี้ ที่ผู้ศึกษากล่าวในเชิงพรรณนารายละเอียดแทบทุกแง่มุม สามารถหลอมรวมไปสู่ข้อสรุปซึ่งค้นพบได้ในประเด็นสำคัญสองประเด็นดังต่อไปนี้

ประเด็นที่หนึ่ง ในขอบเขตพื้นที่ภูมิศาสตร์ของชุมชนแห่งนี้มีลักษณะพิเศษตรงที่วิกฤตปัญหาเอดส์ในเชิงปริมาณที่ชุมชนได้รับ และภายใต้การทำงานอย่างเข้มข้นจริงจังของกลุ่มและองค์กรชุมชนส่งผลให้ประเด็นปัญหานี้ในสายตาของชาวบ้าน ได้ค่อย ๆ เคลื่อนตัวจากกลาโหมที่น่ากลัว เอดส์เป็นเพียงปัญหาความผิดพลาดของปัจเจกบุคคลเพียงบางคน ไปสู่แนวคิดเชิงมนุษยธรรมของความสงสารเห็นใจเด็กและคนชราผู้รับผลกระทบ ตลอดจนการไม่แสดงอาการรังเกียจเหยียดดูแคลิจากผู้ติดเชื้อจากสามี โดยนัยที่ชาวบ้านเข้าใจให้การยอมรับว่า คนเหล่านี้เป็นเหยื่อบริสุทธิ์ซึ่งมีอยู่จำนวนไม่น้อยในชุมชน แต่ทว่า สำนักสงสารเห็นใจและให้โอกาสการดำรงชีวิตอยู่โดยไม่แสดงอาการรังเกียจเหยียดฉันท้เช่นที่ว่ามานี้ของคนทั่วไปในชุมชน ยังไม่อาจนำไปสู่การเข้าร่วมแลกเปลี่ยน รับรู้ปัญหาและการตระหนักถึงปัญหาความต้องการที่แท้จริงกับกลุ่มในมิติของการร่วมงานพัฒนา นอกจากการเข้าร่วมพิธีกรรมหรือกิจกรรมที่กลุ่มจัดขึ้นในบางวาระโอกาสเท่านั้น ก้าวต่อไปในความเพียรพยายามของกลุ่มและวัดหมู่ 1 ในฐานะองค์กรชุมชนคือ การต่อรองและปรับเปลี่ยนความหมายเพื่อรื้อฟื้นความเป็นชุมชนทั้งในเชิงภูมิศาสตร์และเชิงพื้นที่ทางจิตใจขึ้นมาใหม่ เพื่อให้รองรับความเป็นทันสมัยที่กำลังเข้ามาเยือน โดยใช้งานเอดส์เป็นตัวอย่างของการ

ทำงานพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และสร้างความตระหนักในการร่วมรับมือต่อวิกฤตใหม่ที่กำลังก้าวเข้ามาเป็นปัญหาร่วมของคนในชุมชน

ประเด็นที่สอง ภายใต้สถานการณ์การเคลื่อนไหวภายในชุมชน เพื่อสร้างความชอบธรรม การต่อรอง และการปรับเปลี่ยนนิยามความหมายใหม่ให้แก่การดำรงอยู่อย่างมีศักดิ์ศรีของผู้ติดเชื้อเอชไอวี และผู้ได้รับผลกระทบจากเอดส์ โดยการใช้เครื่องมือทางวัฒนธรรมในรูปแบบต่างๆ ไม่ว่าอุดมการณ์พุทธศาสนาในเรื่องศีลธรรมแห่งความเมตตา กลไกระบบอุปถัมภ์ของผู้นำบารมี การอ้างอิงพันธะหน้าที่ที่พึงมีต่อกันในกลไกระบบเครือญาติแบบดั้งเดิม ด้านหนึ่ง ซึ่งกลุ่มในฐานะผู้กระทำการทางสังคมสามารถปรับใช้กลไกเหล่านี้ได้ดีมีความสำเร็จตามสมควร ขณะเดียวกัน อีกด้านหนึ่งก็มีความพยายามในการทดลองใช้ระบบเครือข่ายความสัมพันธ์กับองค์กรภายในและภายนอกชุมชนในรูปแบบใหม่ ๆ เพื่อช่วงชิงทรัพยากรในการทำงานพัฒนาทำให้เกิดประโยชน์สูงสุด แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า กลไกในประการหลังที่ว่ามายังคงไม่ลงตัวในหลายด้าน ทำให้กลุ่มไม่อาจพึ่งพิงได้อย่างยั่งยืนเท่ากลไกเดิมในวัฒนธรรมที่มีอยู่แล้ว โดยเฉพาะระบบอุปถัมภ์และความสัมพันธ์ชั้นเครือญาติในรูปแบบเดิม จึงเห็นได้ชัดเจนว่า กลุ่มในฐานะตัวกลางของประเด็นปัญหาและผู้กระทำการพัฒนาด้วยตนเอง จำต้องเลือกให้การต่อรองเพื่อการปรับเปลี่ยนความหมายในรูปของการแอบอิงกับระบบอุปถัมภ์ที่สามารถประกันความสำเร็จได้มากที่สุด เพราะที่สุดของการต่อรองในประเด็นเอดส์ที่ปรากฏจริงในพื้นที่ศึกษา ไม่ใช่เรื่องของการต่อต้านเคลื่อนไหวเพื่อให้มีสิทธิเท่ากับคนอื่นโดยตรงไปตรงมา แต่กลับเป็นการยอมรับและปรับเปลี่ยนด้านบวกของระบบอุปถัมภ์ในการอ้างศักดิ์ศรีที่จะอยู่อย่างมีความชัดเจนว่า เป็นคนของใคร ซึ่งมีนัยครอบคลุมทั้งการมีคนดูแลปกป้อง และการอยู่ใกล้ชิดกับกฎเกณฑ์ทางศีลธรรมของผู้นำบารมีผ่านสถาบันตัวแทนศาสนาของชุมชนด้วยอีกทางหนึ่ง

6.2 ข้อสนับสนุนและโต้แย้งทางทฤษฎี

ข้อค้นพบของวิทยานิพนธ์นี้ ได้แสดงให้เห็นข้อโต้แย้งทางทฤษฎีในการศึกษาสังคม ในสามประเด็น ดังต่อไปนี้

ประเด็นแรก การศึกษาการสร้างอัตลักษณ์ของผู้ติดเชื้อเอชไอวี วิทยานิพนธ์นี้ได้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า การสร้างอัตลักษณ์ของผู้ติดเชื้อทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและในระดับกลุ่ม มีลักษณะของการเคลื่อนไหวไปมา (Shifting Identity) และไม่มีใครคนใดที่เป็นผู้ติดเชื้อแล้วจะแสดงตัวตนในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งอย่างสม่ำเสมอตลอดไป ข้อค้นพบในวิทยานิพนธ์นี้จึงนับเป็นการโต้แย้งกับแนวการศึกษาการสร้างตัวตนของผู้ติดเชื้อที่มีลักษณะของการลำดับชั้น

วิวัฒนาการ เช่น นิธิ (2543) สรุปขบวนการสร้างตัวตนของผู้ติดเชื่อไว้เป็นลำดับสามขั้นตอน นั่นคือ การสำนึกในตนเอง การเปิดเผยตนเอง และการก้าวออกมาสร้างขบวนการทางสังคมของผู้ติดเชื่อในชุมชนเดิมของตนเอง (นิธิ อ้างแล้ว, : 9-14) อรรถาธิบายอันลึกซึ้งกึ่งใจของนิธิที่กล่าวไว้ในคำนำของหนังสือเล่มที่กล่าวอ้าง ส่วนหนึ่งได้สอดคล้องกับการสร้างภาพลักษณ์กระแสหลัก ซึ่งองค์กรพัฒนาเอกชนมุ่งให้คนทั่วไปในสังคมของผู้ติดเชื่อในเชิงสร้างสรรค์ และมีคุณค่าอุปการอย่างมากต่อการมองเห็นคุณค่าของความเป็นมนุษย์ในฐานะผู้กระทำทางสังคม แต่โดยภาคปฏิบัติการที่เป็นจริงของการสร้าง "ตัวตน" ของปัจเจกบุคคลแต่ละคน และการปฏิสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชนนั้น มีรายละเอียดอันสลับซับซ้อน และมีการแสวงหาพื้นที่ที่สาม (third space) ของการต่อต้านในชีวิตประจำวันอยู่ตลอดเวลา สอดคล้องต้องกันกับภาพปรากฏในพื้นที่ศึกษาที่ผู้ติดเชื่อทุกคนล้วนมีทั้งด้านการเป็นผู้กระทำและถูกกระทำ มีทั้งด้านของความเข้มแข็งตระหนักรู้ และด้านของความอ่อนแอหรือรับความช่วยเหลือ

ผลการศึกษาครั้งนี้ จึงช่วยให้ตระหนักถึง การที่ผู้ติดเชื่อไม่ว่าในระดับปัจเจกบุคคลหรือในระดับกลุ่มก็ตาม ไม่ยอมถูกจัดวางให้อยู่ในพื้นที่ที่กำหนดให้ (dislocation) โดยการสร้างภาพความคลุมเครือสับสน และการสร้างอัตลักษณ์แบบผสมผสานทั้งสามรูปแบบ นั่นคือ *ประการแรก* การแสดงตัวตนว่าเป็นคนธรรมดา ที่ดีและมีศีลธรรม *ประการที่สอง* การแสดงตัวตนในฐานะผู้ป่วย ผู้ประสบเคราะห์กรรมและผู้ได้รับความช่วยเหลือ และ *ประการที่สาม* การเป็นผู้ใกล้ชิดผู้นำบารมี เพื่อกันการกระทบกระทั่งระหว่างผู้ติดเชื่อกับผู้ติดเชื่อ ผู้ติดเชื่อกับชาวบ้านทั่วไป (ดูรายละเอียดในบทที่ห้า) ซึ่งอัตลักษณ์แบบหนึ่งแบบใดจะปรากฏชัดเจนแตกต่างกันไปในแต่ละสถานการณ์ เหล่านี้มีส่วนกำหนดความสัมพันธ์และการจัดระยะห่างเชิงพื้นที่ในลักษณะต่างๆ ระหว่างผู้ติดเชื่อกับผู้ติดเชื่อด้วยกัน ระหว่างผู้ติดเชื่อกับคนอื่นในชุมชน

ท้ายสุดในการถกเถียงทางทฤษฎีในช่วงตอนนี้ ผู้ศึกษาขอสนับสนุนแนวคิดของอภิญา (2543, ก) ถึงลักษณะความเป็นพลวัตเคลื่อนไหวไปมาในการสร้างตัวตนของผู้ติดเชื่อในปฏิสัมพันธ์ระดับต่างๆ ตามแต่บริบทของสถานการณ์ ตามเงื่อนไขทางด้านสุขภาพกาย สุขภาพใจและความสัมพันธ์ที่ผู้ติดเชื่อกำหนด หรือถูกกำหนดมาจากปฏิสัมพันธ์ในลักษณะต่าง ๆ

ประเด็นที่สอง พลวัตของอัตลักษณ์ที่เคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงได้ ทำให้สามารถมองผู้ติดเชื่อในฐานะผู้กระทำได้อย่างสลับซับซ้อนยิ่งขึ้น และทำให้เข้าใจในทัศนคติต่อต้านในลักษณะใหม่ จากการศึกษาพบว่า โดยภาพรวมของการแก้ไขปัญหาด้านสุขภาพจิตของชุมชนแห่งนี้ มีความโดดเด่นมากในแง่ที่ คนใน มีความชัดเจนในวิถีคิดและร่วมกันปฏิบัติการบรรเทา

วิกฤตเอดส์ที่เคยหนักหน่วงรุนแรงในช่วงปลายทศวรรษ 2530 ทำให้เกิดภาพลักษณ์ใหม่ในการปรับความสัมพันธ์ระหว่างผู้ติดเชื้อ/ผู้ป่วย กับครอบครัวชุมชน จนกลายเป็นพื้นที่ตัวอย่างในมิติของการพัฒนาด้านเอดส์ตามที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น ซึ่งแตกต่างจากข้อสรุปของอัญชลี และ จิราลักษณ์ (2540) "การตอบสนองของครอบครัว ชุมชน ในสถานการณ์เอดส์" ในประเด็นเรื่องเครือข่ายความช่วยเหลือ ในขณะที่อัญชลีและจิราลักษณ์สรุปว่า ชุมชนต้องพึ่งพาความช่วยเหลือในรูปแบบต่าง ๆ ที่เป็นกลไกของรัฐจัดหามาให้ทั้งสิ้น โดยเจ้าหน้าที่รัฐจะเป็นคนรับคำสั่งมาแล้วชี้ให้เห็นว่า ชุมชนนี้มีปัญหาอะไร และควรจัดการกับปัญหาอย่างไร ไม่ใช่การมองจากทัศนยะของคนในชุมชน เมื่อเกิดวิกฤตขึ้นมาเมื่อไหร่ จะต้องทำอะไร ชาวบ้านก็คิดเองไม่ได้ ต้องรอคำสั่งจากหน่วยราชการว่า จะให้ช่วยเหลืออะไร และรอว่าเมื่อไหร่เงินจะมา นั่นคือ ศักยภาพของชาวบ้านในการคิดค้นและทำกิจกรรมเองที่มีอยู่ ยังไม่ได้ถูกนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาเอดส์ เธอทั้งสองจึงมีข้อเสนอว่า คนภายนอกที่เข้าไปศึกษา และมีปฏิสัมพันธ์กับชาวบ้าน น่าจะช่วยกันรื้อฟื้นศักยภาพของชุมชนขึ้นมาใหม่

กรณีนี้ ผู้ศึกษามีข้อโต้แย้งกับงานวิจัยของเธอทั้งสอง แม้ว่า งานวิจัยชิ้นนี้จะเป็นการศึกษาในชนบทใกล้เมืองเชียงใหม่เช่นเดียวกับงานวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ แต่ความแตกต่างที่เกิดขึ้นน่าจะมาจากปัจจัยของเงื่อนไขที่แตกต่างกัน เพราะการเก็บข้อมูลในช่วงปลายทศวรรษ 2530 ได้ทำให้ผู้วิจัยทั้งสองมองไม่เห็นเครือข่ายความร่วมมือที่ชาวบ้านเป็นผู้ริเริ่ม แตกต่างจากงานศึกษาชิ้นนี้ที่เก็บข้อมูลพื้นที่ในช่วงปี พ.ศ.2542-43 ในเขตอำเภอด้านใต้ของจังหวัดเชียงใหม่ซึ่งทิศทางการมีส่วนร่วมระหว่างผู้ติดเชื้อมีองค์การชุมชนเช่น วัดหมู่ 1 เริ่มมีความชัดเจนและเป็นที่ยอมรับของภาครัฐและองค์กรพัฒนาเอกชนมากยิ่งขึ้น ซึ่งเมื่อมองอีกแง่มุมหนึ่ง ผู้ศึกษามีข้อสังเกตว่าการสร้างภาพลักษณ์ที่เพียบพร้อมเช่นนี้ต่อคนภายนอก หรือ แยกแยะผู้มาเยือน¹ วัดหมู่ 1 นับได้ว่าเป็นการจัดที่ทางใหม่ให้กับความเป็นชุมชนตัวอย่างของงานพัฒนาด้านเอดส์ เพื่อให้คนภายนอกเห็นศักยภาพในการจัดการวิกฤตปัญหาของชุมชน และเบาใจได้ว่า ชาวบ้านทำงานดี และเริ่มถอยห่างจากชุมชนไปโดยปริยาย โดยคงเหลือไว้เพียงการประสานความช่วยเหลือด้านทุนเพื่อผู้ได้รับผลกระทบเป็นด้านหลัก และสิ่งเหล่านี้น่าจะเป็นศักยภาพในฐานะผู้กระทำอย่างแท้จริงของกลุ่มและวัดในฐานะองค์กรชุมชน

¹ ผู้ศึกษาได้ความคิดเกี่ยวกับคำนี้มาจากประโยคที่เขียนไว้หน้าวัด ดีใจยิ่งแล้ว ที่แยกแยะผู้มาเยือน นั้นย่อมสะท้อนวิถีคิดของชาวบ้านว่า นอกจากการแสดงการต้อนรับตามแบบอย่างของวัฒนธรรมชุมชนภาคเหนือแล้วยังมีนัยที่ลึกซึ้งยิ่งกว่าถึงการแบ่งระยะหรือขอบเขตระหว่าง คนนอก กับ คนในชุมชน อย่างชัดเจนอีกด้วยประการหนึ่ง

ดังนั้น เมื่อกล่าวถึงประเด็นเรื่องการต่อต้านระหว่างชาวบ้านซึ่งเป็น *คนใน* กับ บุคลากรจากองค์กรภายนอกทั้งจากภาครัฐและองค์กรเอกชน ผู้ศึกษาพบเห็นการต่อต้านใน ลักษณะที่เรียกว่า การต่อต้านอย่างเงียบ ๆ (Hidden Transcript) ซึ่งไม่ใช่การต่อต้านอย่างมี รูปธรรมชัดเจน เต็มเปี่ยมไปด้วยจิตสำนึก หรือมีภาคปฏิบัติการการต่อสู้ด้วยเรื่องสิทธิอย่างชัดเจนตรงไปตรงมา โดยเล็งเห็นว่า ชนชั้นกลางจากภายนอกกับชาวบ้านในชุมชนมีความคิดและรสนิยมที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน จนเกิดเป็น *ความขัดแย้งทางชนชั้น* เช่นเดียวกับที่นักคิดมาร์กซิสต์ ในยุคต้น ๆ คาดหวังไว้ ทว่าการต่อสู้ที่ดำรงอยู่ระหว่างปฏิสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านกับชนชั้นกลาง จากองค์กรภายนอกนั้น มีลักษณะของการแสวงหาพื้นที่ที่สาม ของการต่อต้านในชีวิตประจำวัน อยู่ตลอดเวลา อาทิ การจัดวางคนภายนอกไว้ในฐานะที่ปรึกษาทาง ๆ หรือแขกแก้วผู้มาเยือน ซึ่งคนภายนอกเหล่านี้มีตำแหน่งแห่งที่อย่างชัดเจนว่า เป็นเจ้าหน้าที่สาธารณสุข นักวิจัย หรือ บุคลากรจากองค์กรพัฒนาเอกชนที่เข้ามาประสานความช่วยเหลือ ในขณะที่คนทำงานหรือผู้รับรู้ ปัญหาที่แท้จริง ต้องเป็น *คนใน* หรือชาวบ้านด้วยกันเองเท่านั้น คนภายนอกมีสิทธิรับรู้ปัญหาของ กลุ่มเท่าที่กลุ่มและวัดต้องการให้รับรู้ สิ่งเหล่านี้แสดงออกอย่างชัดเจนมาก เมื่อผู้ศึกษาไปเยี่ยม บ้านชาวบ้านทั่วไป ทั้งในเขตบ้านหมู่ 1 และบ้านหมู่ 2 โดยที่ภายในบ้านไม่มีสมาชิกในครอบครัว ที่เป็นผู้ติดเชื้อเอชไอวี หรือเคยมีแต่เสียชีวิตไปแล้ว ซึ่งเท่ากับคนในบ้านเป็นผู้อยู่ภายนอกโลกของการจัดการปัญหาเอดส์ จะถูกมองจากกลุ่มและชาวบ้านอย่างระแวดระวังสงสัยว่า มาเพื่ออะไรกันแน่ นั้นย่อมสะท้อนวิธีคิดที่ชัดเจนของชาวบ้านว่า การเป็นคนนอกกับคนในชุมชนได้ถูกแบ่งขอบเขตไว้ อย่างชัดเจนแล้วตายตัวขั้นหนึ่ง และอีกขั้นหนึ่งที่แบ่งขอบเขตกันได้ด้วยเส้นใบบาง ๆ ของความ สำนึกนั่นคือ โลกของกลุ่ม ญาติผู้ป่วย ผู้นำที่ให้ความช่วยเหลือ โลกหนึ่ง และโลกของชาวบ้านที่ ไม่เกี่ยวข้อง/รับรู้เรื่องราวการแก้ไขปัญหาเอดส์ในชุมชนน้อยมาก อีกโลกหนึ่ง ซึ่งผลการศึกษานี้ สอดคล้องกับการศึกษาเรื่องพื้นที่การต่อต้านของ Moore(1997) ซึ่งช่วยเปิดมิติของการต่อต้าน (resistance) เป็นขั้วตรงข้ามกับการครอบงำ (domination) อย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด โดยได้รับอิทธิพลทางความคิดจาก post-structuralism ที่มุ่งเปิดพื้นที่ใหม่ (re-position) การต่อต้านในแนวคิดนี้ คือ การไม่ยอมรับการถูกกำหนดตำแหน่งแห่งที่แบบเดิม ๆ แต่เป็นการเปลี่ยนพื้นที่ (changing space) เพื่อการต่อสู้ในชีวิตประจำวัน นั่นคือ การต่อสู้ในยุคหลังโครงสร้างนิยม ไม่จำเป็นต้องเป็น การกระทำที่เปี่ยมไปด้วยจิตสำนึก มีความเป็นสาธารณะ หรือมีการเคลื่อนไหวอย่างมีรูปธรรมชัดเจนเท่านั้น (ดู Pile , 1997 : 17-23)

เมื่อเปรียบเทียบการต่อสู้ของกลุ่มผู้ติดเชื้อเอชไอวีภาคเหนือของไทย กับการต่อสู้ของกลุ่มผู้ติดเชื้อในซีกโลกตะวันตก ผู้ศึกษาเห็นว่า มีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน เนื่องจากผู้ติดเชื้อ

เอชไอวีในภาคเหนือของไทยไม่ได้ใช้ สิทธิไม่เชื่อฟังรัฐ อย่างชัดเจนมากเท่ากับกรณีของกลุ่มเกย์เลสเบียน ACT UP ซึ่งมีลักษณะเป็นกลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมือง ขณะที่กิจกรรมในช่วงปีแรก ๆ ของ ACT UP คือ การใช้สิทธิไม่เชื่อฟังรัฐ กรณีที่รัฐบาลของประธานาธิบดีเรแกนใช้สื่อของรัฐเผยแพร่ปัญหาเอดส์อย่างผิดพลาด โดยกล่าวโทษว่า เอดส์เป็นโรคของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้นที่ประพฤติดีศีลธรรม ทางกลุ่มจึงต่อสู้ด้วยการเดินขบวนในปี ค.ศ.1987 ที่ถนนวอลสตรีท เพื่อให้สื่อมวลชนกระแสหลักหันมาสนใจทำข่าวการเคลื่อนไหวเรื่องนโยบายยาและสวัสดิการการรักษาพยาบาล กิจกรรมทั้งหมดนี้ดำเนินไปด้วยสโลแกน ความเจ็บคือ ความตาย มีนัยว่า ความตายจะเกิดขึ้นถ้าเจ็บเฉย เมื่อถูกกดขี่ข่มเหงและเกลียดชัง เมื่อใดได้รับการปฏิบัติเช่นนั้นชาวเกย์ทั้งหลายจำต้องลุกขึ้นสู้เพื่อความอยู่รอด (Myrick , 60 อ้างจาก Crimp and Rolston, 1990)

ขณะที่การต่อสู้ของผู้ติดเชื้อเอชไอวีภาคเหนือตอนบนของไทย มีการใช้สิทธิไม่เชื่อฟังรัฐอย่างชัดเจนเพียงครั้งเดียวคือ การเรียกร้องสิทธิการเลือกรักษาพยาบาลด้วยยาสมุนไพรของหมอวิชัย ในช่วงปี พ.ศ. 2536 โดยศูนย์เพื่อนชีวิตใหม่และชนชั้นกลางพันธมิตร (ดู ธวัช, 2542) การเคลื่อนไหวในคราวนั้น แม้ว่า จะเป็นการต่อต้านอำนาจของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่ให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรมชัดเจน แต่หลังจากนั้นมา บุคลากรของภาครัฐสังกัดกระทรวงสาธารณสุขในเชียงใหม่ได้ปรับเปลี่ยนท่าทีที่เคยมีต่อผู้ติดเชื้อไปเป็นอย่างมาก ด้วยเหตุปัจจัยความร่วมมือระหว่างภาครัฐ องค์กรเอกชน (NGO) และกลุ่มองค์กรผู้ติดเชื้อโดยรูปแบบของศูนย์ประสานงานด้านภัยเอดส์ภาคเหนือตอนบน (ศอนบ.) ซึ่งเกิดขึ้นในช่วงปี พ.ศ.2537 ปรากฏการณ์เช่นนี้ ทำให้สถานการณ์โดยรวมของการแก้ไขปัญหาเอดส์ในเขตภาคเหนือตอนบน ไม่สามารถแยกภาครัฐ (State) ออกจากภาคประชาสังคม (Civil Society)

กระนั้นก็ตาม จากผลการศึกษาได้ยืนยันว่า ความคลุมเครือไม่ชัดเจนในรูปแบบของความสัมพันธ์ของกลุ่มกับองค์กรภายนอก ยังไม่สลับซับซ้อนเท่ากับลักษณะความคลุมเครือที่กลุ่มมีต่อองค์กรชุมชน ด้วยเหตุผลประการสำคัญที่ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มกับองค์กรภายนอกนั้น แม้ว่า จะเป็นการปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนต่างชนชั้น แต่กลุ่มก็มีหลักการในทางปฏิบัติที่เป็นฝ่ายกระทำค่อนข้างมาก ด้วยการเป็นฝ่ายจัดระยะความสัมพันธ์ หรือทำให้การต่างตอบแทนในรูปแบบต่างๆ เป็นไปได้อย่างค่อนข้างราบรื่น โดยเฉพาะเมื่อทิศทางการพัฒนาในยุคทศวรรษ 2540 มุ่งเน้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของตนเอง ในฐานะผู้ทำงานพัฒนาชุมชนอย่างเข้มข้น เป็นผลให้องค์กรภาครัฐและองค์กรพัฒนาเอกชนต้องปรับเปลี่ยนวิธีคิดมาเป็นการมอง

ชาวบ้านในแง่ของศักยภาพเป็นด้านหลัก เพื่อให้สามารถมีชุมชนที่เป็นภาพลักษณ์ของพื้นที่ตัวอย่างของงานพัฒนาปรากฏชัดเจนมากยิ่งขึ้น

ข้อค้นพบจากการศึกษาได้ทำให้เห็นว่า ปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มกับองค์กรชุมชน กรณีของวัดและองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ตามที่ได้กล่าวไว้โดยละเอียดในบทที่ห้า นั้น กลับมีความสลับซับซ้อน การช่วงชิงพื้นที่ ช่วงชิงการนิยามความหมาย หรือแม้แต่การช่วงชิงบทบาทการเป็นผู้นำในงานพัฒนา ด้วยปัจจัยของการเมืองในชุมชนและซากเศษของระบบอุปถัมภ์ที่ยังคงดำรงความเป็นชุมชนอยู่อย่างฝังรากลึก ที่สำคัญยิ่งไปกว่านั้น องค์กรชุมชน เช่นวัดยังมีส่วนในการกำหนดทั้งศักยภาพ และข้อจำกัดของกลุ่มไปพร้อม ๆ กันด้วย ประเด็นของศักยภาพคงเห็นเด่นชัดที่สุด ในเรื่องของการมารวมตัวกันทำงานอาชีพและความพร้อมเพรียงในการทำกิจกรรมที่วัดจัดขึ้น รวมทั้งเป็นเกราะคุ้มภัยในยามที่เกิดความไม่เข้าใจ หรือหวาดระแวงกันในหมู่สมาชิก ส่วนข้อจำกัดคือ ผลด้านลบของระบบอุปถัมภ์ซึ่งเรียกร้องต้องการเวลาส่วนตัวที่ควรแบ่งปันไปให้ครอบครัวเครือญาติ² และลดทอนปัจเจกภาพของบุคคลให้เหลือเพียงการเป็นผู้อยู่ภายใต้ระบบอุปถัมภ์และต้องกระทำตามคำสั่งที่อาจไม่เต็มใจนัก

กระนั้นก็ตาม ปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มกับองค์กรภายในชุมชน มีส่วนอย่างมากในการกลับสู่ชุมชนว่า กลับได้ในเงื่อนไขบริบทเช่นไร ซึ่งผู้ศึกษาจะกล่าวโดยรายละเอียดในตอนต่อไป

ประเด็นที่สาม ทิศทางการกลับคืนสู่ชุมชนของกลุ่มตำบลพื้นที่ศึกษา โดยทั่วไป เมื่อกล่าวถึงชุมชนในแง่หมู่ที่เกี่ยวข้องกับงานพัฒนา ทั้งนักพัฒนาจากภาครัฐและองค์กรพัฒนาเอกชน รวมถึงชาวบ้าน จะเข้าใจชุมชนในนามของพื้นที่เชิงภูมิศาสตร์ ดังนั้น คำว่า ชุมชน กับหมู่บ้าน หรือตำบลซึ่งเป็นการแบ่งเขตการปกครองของรัฐ จึงมีความหมายใกล้เคียงกันมาก ทั้งในสำนึกของชาวบ้าน และบุคคลภายนอกที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์

ผู้ศึกษาขอสนับสนุนแนวคิดของอานันท์ (2539) ซึ่งได้ขยายความหมายของชุมชนให้นิยามที่กว้างไปกว่าหน่วยทางสังคมซึ่งยึดติดพื้นที่ตายตัว แต่ชุมชนยังหมายถึง การกระทำร่วมกันของคนที่อยู่อาศัยอยู่ในชุมชน (Collective group) นอกจากนั้น ยังหมายถึง อุดมการณ์ อำนาจ และความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีทั้งความกลมกลืนและขัดแย้ง ความเคลื่อนไหว เปลี่ยนแปลงและ

² เคยมีตัวอย่างของเวลาที่ซ้อนกัน เมื่อผู้นำกลุ่มต้องไปช่วยงานขึ้นบ้านใหม่ของพี่สาวซึ่งอยู่ต่างตำบล แต่เมื่อต้องไปขายของที่วัด และต้องกลับมาประชุมที่วัดอีกในตอนเย็น จึงไม่ได้กลับมาช่วยงาน และไม่ได้รับประทานอาหารร่วมกับญาติคนอื่น ๆ ทำให้เกิดความไม่เข้าใจกัน และยังมีกรณีที่ผู้นำกลุ่มถูกเจ้าอาวาสตำหนิเรื่องสมาชิกกลุ่มหาหน้าไม่ค่อยมาที่วัด ส่งผลให้เกิดความหงุดหงิดกดดัน เลยไปกระทบกระเทือนถึงความสัมพันธ์กับคนในครอบครัวและคนอื่นซึ่งไม่ได้เกี่ยวข้องโดยตรงด้วยเช่นกัน

ผลิตใหม่ได้ และที่สำคัญ คือ สามารถปรากฏอยู่ในหน่วยที่มีขอบเขตหลายระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว หมู่บ้าน ท้องถิ่น ตลอดจนถึงเครือข่ายที่กว้างขวางซึ่งอาจซ้อนทับกันอยู่ ขณะเดียวกัน ความเป็นชุมชนก็ไม่ใช่อุดมคติหรือหน่วยอิสระที่อยู่โดดเดี่ยว หากดำรงอยู่ในความสัมพันธ์กับรัฐและตลาด

เมื่อพิจารณาจากปรากฏการณ์จริงในพื้นที่ศึกษา ซึ่งเป็นชุมชนที่อยู่ไม่ห่างไกลจากตัวเมืองเชียงใหม่มากนัก ชุมชนนี้มีทั้งภาพของความสัมพันธ์ที่กลมกลืนและขัดแย้ง และมีการผลิตใหม่ในความเป็นชุมชนอย่างเห็นได้ชัดเจน จากความเพียรพยายามในการดำเนินกิจกรรมด้านการพัฒนาที่ศาลาวัดหมู่ 1 ของเจ้าอาวาส โดยเฉพาะกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มผู้ติดเชื้อเอชไอวีและผู้ได้รับผลกระทบจากเอดส์ จากปรากฏการณ์ความร่วมมือร่วมใจกันของผู้ติดเชื้อและชาวบ้านกลุ่มอื่นในงานวันเอดส์โลก 2542 หรือการสร้างใหม่ของความเป็นชุมชนบ้านหมู่ 2 เมืองในเทศกาลปีใหม่เมืองด้วยการรดน้ำดำหัวรวมหมู่ผู้สูงอายุ หรือการสืบชะตาหมู่บ้านในวันที่ 16 เมษายน 2543 ซึ่งภายในกระบวนการสร้างความเป็นชุมชนขึ้นมาใหม่ในยุคตัวใครตัวมัน มีเพียงชาวบ้านเข้าร่วมกิจกรรมเพียงบางกลุ่ม และบางช่วงวัย ขณะที่คนรุ่นหนุ่มสาว เห็นความสำคัญของกิจกรรมชุมชนค่อนข้างน้อย ไม่ค่อยมาเข้าร่วม แต่กระนั้นก็ตาม คำ ผู้เป็นประธานกลุ่มได้เข้าร่วมกิจกรรมทั้งที่วัดหมู่ 1 หมู่ 2 และกิจกรรมชุมชนของบ้านหมู่ 2 แทบทุกกิจกรรม ซึ่งเห็นได้อย่างชัดเจนว่า เธอเข้าร่วมในฐานะตัวแทนของกลุ่มผู้ติดเชื้อระดับตำบล ซึ่งเป็นกลุ่มเพื่อการพัฒนาเช่นเดียวกับกลุ่มอื่นๆ และในฐานะลูกบ้านที่ดีของบ้านหมู่ 2 ภูมิลำเนาของเธอเอง กล่าวได้ว่า เธอได้ใช้โอกาสของการผลิตใหม่ในความเป็นชุมชน เป็นโอกาสในการสร้างตัวตนด้านบวกให้เกิดแก่เพื่อนบ้านผู้เข้าร่วมกิจกรรมนั้น ๆ ด้วยในคราวเดียวกัน

ในอีกประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจไม่น้อยไปกว่า นั่นคือ ความเป็นชุมชนโดยนัยของการศึกษาครั้งนี้ มีความหมายทับซ้อนกันอยู่ นั่นคือ ชุมชนพื้นที่เชิงภูมิศาสตร์ ซึ่งแบ่งแยกความสนิทสนมของชาวบ้านตามกลุ่มเครือญาติและเพื่อนบ้านในเขตปึกบ้านเดียวกัน โดยนัยหนึ่ง และชุมชนพื้นที่ทางจิตใจของผู้ติดเชื้อเอชไอวี อีกนัยหนึ่ง ซึ่งชุมชนพื้นที่ทางจิตใจ หรือกลุ่มตำบลเป็นทั้งพื้นที่ทางกายภาพและพื้นที่ทางสังคมที่ถูกสร้างขึ้นทั้งจากฝ่ายชาวบ้าน เจ้าอาวาสวัดหมู่ 1 และผู้ติดเชื้อเอง ดังนั้น วิชยานิพนธ์นี้ชี้ให้เห็นว่า กระบวนการสร้างพื้นที่พิเศษหรือการกำหนดขอบเขตของชุมชนนี้ เป็นปฏิสัมพันธ์ที่ไม่ตายตัว ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของบริบทสถานการณ์ และการนิยามสถานการณ์ของผู้เกี่ยวข้อง ซึ่งชุมชนในฐานะพื้นที่ทางสังคมนอกจากเป็นการสร้างจากหลายฝ่ายตามที่ได้กล่าวมาข้างต้น ยังมีเหลื่อมมุมที่ซ้อนทับกันในการปฏิสัมพันธ์แต่ละครั้งคราว โดยเป็นกระบวนการต่อรอง และช่วงชิงความหมายในนิยามของการเมืองว่าด้วยเรื่องพื้นที่ ข้อค้นพบในส่วนนี้ ผู้ศึกษาได้ประมวลมาจาก

การพูดคุยกับสมาชิกในกลุ่มแทบทุกคนจะคิดถึงสองแง่มุมนี้ควบคู่กันไป ดังนั้นในสภาวะการณ์ปัจจุบันที่ครอบครัวเครือข่ายให้การยอมรับผู้ติดเชื้อที่ยินยอมเปิดเผยตนเอง ไม่แสดงอาการรังเกียจเหมือนเป็นคนอื่น และเมื่อสมาชิกออกไปทำกิจกรรมทั้งภายในและภายนอกชุมชน ยังมีสถานะของกลุ่มต่ำบดรองรับ จึงเท่ากับว่า ในความเป็นปัจเจกบุคคลของเขาและเธอเหล่านั้นมีที่ทางแห่งการแสดงตัวตนอย่างชัดเจนว่า ใครเป็นลูกหรือภรรยาของใคร หรือเป็นคนของใครอยู่สังกัดกลุ่มอุปถัมภ์กลุ่มใด ทำให้การปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ มีความสะดวกง่ายดายมากยิ่งขึ้น

โดยยุทธศาสตร์ที่ประธานกลุ่มมีการเคลื่อนไหวต่อรองเพื่อเข้ามาอาศัยที่ทำการอยู่ในศาลาวัดหมู่ 1 นั้น จากผลการศึกษาพบว่า เป็นยุทธวิธีที่ชาญฉลาดอย่างยิ่งในการดำเนินกิจกรรมกลุ่มให้เกาะเกี่ยวกันองค์กรชุมชนอย่างเหนียวแน่นและสม่ำเสมอ ทำให้ปัญหาของการกลับสู่ชุมชนเป็นไปได้โดยไม่ถึงกับยุ่งยากและใช้เวลายาวนานนัก เนื่องจากการที่กลุ่มได้อิงแอบแนบแน่นกับระบบอุปถัมภ์ขององค์กรชุมชนนั้น ทำให้ภาพลักษณ์ของกลุ่มเป็นหนึ่งเดียวกับองค์กรชุมชน และองค์กรชุมชนก็สามารถเป็นที่ปรึกษาให้สมาชิกกลุ่มได้แทบทุกเรื่อง ไม่ว่าปัญหาคิดใจ หรือการให้สถานที่ในการมารวมกลุ่มทำงานอาชีพ เมื่อประกอบกับภาพลักษณ์ของประธานกลุ่มและที่ปรึกษาใกล้ชิดที่สามารถสานฝันขั้นต้นของบุคลากรจากองค์กรพัฒนาเอกชนด้านเอดส์ได้เป็นอย่างดี ทำให้คนภายนอกที่เข้ามาเกี่ยวข้องเห็นภาพปรากฏของการรื้อฟื้นภูมิปัญญาด้านศาสนาของชุมชนมาต่อสู่วิกฤต และทำวิกฤตนั้นให้กลายเป็นโอกาสด้วยการทำให้ทุกคนตระหนักว่า ปัญหาเอดส์เป็นปัญหาของชุมชน ที่มีคนกลุ่มหนึ่งอาสาแสดงความรับผิดชอบอย่างชัดเจน และคนกลุ่มนั้นยังรวมตัวกันทำงานในลักษณะของงานพัฒนาอย่างเข้มแข็งมากกว่ากลุ่มเพื่อการพัฒนากลุ่มอื่น ที่เคยมีมาก่อนหน้านั้น สิ่งเหล่านี้ได้ก่อให้เกิดภาพลักษณ์ของการเป็นพื้นที่ตัวอย่างงานพัฒนาด้านเอดส์ของเมืองเชียงใหม่ เมื่อปัจจัยต่าง ๆ ประกอบเข้ากันได้อย่างลงตัวเช่นที่ว่านี้ ด้านหนึ่งจึงเปรียบเสมือนการผลิตใหม่ทางอุดมการณ์วัฒนธรรมชุมชนบนดินแดนล้านนา เพื่อมาสู่วิกฤตหนึ่งของการเปลี่ยนผ่านไปสู่ความทันสมัย

ยศ (2542) วิเคราะห์ที่มาของวิธีคิดที่สร้างความประทับใจอย่างง่ายดายให้แก่ผู้ดูงานชนชั้นกลางจากภายนอกว่า มาจากรากฐานมุมมองการพัฒนาที่แลเห็นภาพชุมชนชนบทที่มีความเรียบง่าย สมานฉันท์ อบอวลด้วยไออุ่นของญาติมิตร จะทำอย่างไรที่ทำให้ภาพเหล่านี้ดำรงอยู่หรือถ้าจะจางหายไปด้วยวิกฤตระลอกที่ผ่านมามีทำให้เกิดความไม่เข้าใจและหวาดระแวงซึ่งกันและกัน ปัญหาก็คือ จะพลิกฟื้นภาพฝันโรแมนติคนั้นกลับมาได้อย่างไร ท่ามกลางกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่กำลังเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในทุกวันนี้ (ดู ยศ, 2542 : 201)

ผู้ศึกษาเห็นด้วยกับแนวคิดของยศที่กล่าวมาข้างต้น ด้วยภาพเชิงประจักษ์ที่เห็นได้ อย่างชัดเจนยิ่งว่า แนวคิดหรือมุมมองเกี่ยวกับการพัฒนาเช่นที่ว่ามานี้ เลือกที่จะมองภาพของชุมชนชนบทเพียงด้านของความสมานฉันท์เพียงด้านเดียว โดยละเลยที่จะมองภาพลบที่เกิดขึ้น อาทิ ในสถานการณ์ของพื้นที่เพื่อการพัฒนาด้านเอสดี องค์การพัฒนาเอกชนเลือกที่จะดูภาพลักษณ์ของการกลับคืนสู่โอเอซิสแห่งญาติมิตร การพึ่งพิงองค์กรชุมชน โดยเลือกที่จะละเลยปัญหาบางประการที่เกิดขึ้นจากการพัฒนา อาทิ การแย่งชิงบทบาทการนำระหว่างกลุ่มกับองค์กรชุมชน เมื่อบทบาทที่แท้จริงของที่ปรึกษากลุ่มในบางบริบทสถานการณ์มีมากเกินไปจนกว่าขอบเขตที่ควรจะเป็น (ดูรายละเอียดในบทที่ห้า) และปัญหาความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านในชุมชนที่เกิดขึ้นบ่อยครั้ง เนื่องจากการให้สวัสดิการความช่วยเหลือ โดยปราศจากการศึกษาชุมชนอย่างถี่ถ้วนแท้จริง ทั้ง ๆ ที่ปรากฏชัดว่า สิ่งนั้นเป็นผลพวงของการพัฒนาด้วยเช่นเดียวกัน

แม้ว่า การกลับสู่ชุมชนจะหมายถึง การกลับได้ทั้งในเชิงเศรษฐกิจและจิตใจ ซึ่งความหมายของชาวบ้านและบุคลากรจากองค์กรพัฒนาเอกชนจะมีความเหลื่อมซ้อนกันในแง่ที่ว่า องค์การพัฒนาเอกชนคาดหวังบทบาทการหนุนช่วยจากองค์การบริหารส่วนตำบลในการเป็นที่เลี้ยงสนับสนุนด้านงบประมาณให้แก่กลุ่มได้ในระยะยาว แต่ความหมายของชาวบ้านในพื้นที่จากการพูดคุยสอบถามของผู้ศึกษา กลับไม่พบความคาดหวังที่ไปไกลถึงขั้นนั้น พวกเขาและเธอคาดหวังการอยู่ในชุมชนเชิงภูมิศาสตร์ภายใต้ความสัมพันธ์ใกล้ชิดสนิทสนมกับเพื่อนบ้านและเครือญาติ ใกล้ชิดกลุ่มเดิม โดยมีการหนุนช่วยเรื่องทุนช่วยเหลือจากภายนอกมาเจือจุนบ้างตามโอกาสสมควรจะได้รับ กระนั้นก็ตาม การกลับสู่ชุมชนยังคงเป็นไปได้โดยภาพลักษณ์แห่งความกลมกลืน ด้วยปัจจัยด้านบวกของการเอื้ออนุเคราะห์โดยระบบอุปถัมภ์ขององค์กรชุมชนต่อกลุ่มดำรงอยู่อย่างชัดเจน ทว่า ในภาคปฏิบัติการของการเมืองในชีวิตประจำวัน ด้านลบของระบบอุปถัมภ์ได้ทำให้สมาชิกในกลุ่มต้องจำกัดขอบเขตตนเองไว้ในบางบริบท อาทิ ผู้ติดเชื่อสามารถกลมกลืนกับคนอื่นในชุมชนได้ในภาคของพิธีกรรมที่เป็นทางการและงานบุญตามประเพณี ทว่ากลับต้องจำกัดขอบเขตตนเองไว้บ้าง ในบางสถานการณ์ที่เป็นโอกาสแห่งการพักผ่อนสันตนาการ อันนำพามาซึ่งสุรา และการพูดคุยอย่างสนิทสนมเกินควรกับคนต่างเพศ ซึ่งนำมาซึ่งภาพลักษณ์ของผู้หญิงไม่เรียบร้อย และไม่ใช่วิถีปฏิบัติที่ดีแก่คนอื่น ๆ ในชุมชน อย่างที่ ท่านเจ้าอาวาสผู้อุปถัมภ์กลุ่มเห็นควรให้เป็นเช่นนั้น

จากการประมวลถึงภาพปรากฏการกลับสู่ชุมชน โดยภาพลักษณ์แห่งความกลมกลืน ด้วยเหตุผลที่นำไปดังเช่นที่กล่าวมาแล้วข้างต้น กล่าวได้ว่า ปัจจัยเหล่านี้ได้เชื่อมโยงไปสู่การเมืองในเชิงพื้นที่โดยนัยสำคัญที่ว่า การสร้างภาพลักษณ์แห่งความกลมกลืนระหว่างกลุ่มกับองค์กร

ชุมชน เป็นเสมือนเครื่องยืนยันความยั่งยืนในการพัฒนาในแง่ของการมีตัวกลางเชื่อมโยงโลกสองโลกระหว่างผู้ติดเชื้อ/ผู้ได้รับผลกระทบกับชาวบ้านทั่วไปที่ไม่เกี่ยวข้องกับปัญหาเอดส์ไว้ด้วยกัน ซึ่งตัวกลางที่ว่านั้น ก็เป็นที่เจ้าอาวาสวัดพัฒนาผู้นำบารมีของชุมชน ภาพลักษณ์ที่ดีเช่นนี้ทำให้องค์กรพันธมิตรจากภายนอกทั้งภาครัฐ และภาคเอกชนต่างเล็งเห็นด้านศักยภาพของชุมชน และได้หนุนช่วยด้านงบประมาณและสวัสดิการช่วยเหลือ เพื่อให้พื้นที่เพื่อการพัฒนาเอดส์แห่งนี้มีความยั่งยืนและเป็นชุมชนตัวอย่างด้านเอดส์ของจังหวัดเชียงใหม่สืบต่อไป

6.3 ข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาสังคม

เช่นนี้แล้ว ผู้ศึกษาจึงขอเสนอแนะเชิงนโยบายในการนำบทเรียนการสร้างอัตลักษณ์ของผู้ติดเชื้อเอชไอวี เพื่อนำไปสู่กระบวนการสร้างความชอบธรรม การต่อรอง และการปรับเปลี่ยนนิยามความหมายใหม่ในการจัดการปัญหาเอดส์ โดยผู้ติดเชื้อเจ้าของปัญหาเป็นผู้ปฏิบัติการในชุมชนพื้นที่ศึกษาชุมชนหนึ่งในเขตภาคเหนือตอนบน และสามารถปรับใช้ในพื้นที่ชนบทภาคอื่นของประเทศไทย ดังต่อไปนี้

ประการที่หนึ่ง ทิศทางของงานพัฒนาด้านเอดส์ซึ่งดำเนินการในระดับจุลภาคของแต่ละภาคหรือแต่ละพื้นที่ ควรดำเนินไปโดยเริ่มต้นจากการประเมินศักยภาพและข้อจำกัดที่เป็นจริงภายใต้ชนบทประเพณีและวัฒนธรรมชุมชนซึ่งมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกัน ดังนั้น การคิดค้นและสร้างสรรค์กิจกรรมทางวัฒนธรรมในระดับท้องถิ่น เพื่อนำมาประยุกต์ใช้จึงจะสามารถตอบสนองต่อลักษณะเฉพาะของท้องถิ่นนั้น ๆ ได้อย่างแท้จริง และมีประสิทธิภาพ

ประการที่สอง ภายในกระบวนการที่นำไปสู่การปรับเปลี่ยนความหมายเพื่อการอยู่ร่วมกันของผู้ติดเชื้อและคนอื่น ๆ ในชุมชนพื้นที่เชิงภูมิศาสตร์ กลุ่มผู้ติดเชื้อ องค์กรชุมชน และเครือข่ายพันธมิตร ต่างมีพันธะหน้าที่ร่วมกันในการค้นหากลไกทางวัฒนธรรมเดิมที่ทรงคุณค่าเพื่อนำมาใช้จัดการปัญหาเอดส์ในชุมชน และนำไปทดลองประสมประสานกับคุณค่าใหม่ที่เข้ามาปะทะและมีอิทธิพลต่อความคิดของคนในชุมชน เพราะถ้าไม่เริ่มจากการรื้อฟื้นคุณค่าของกลไกเดิมที่มีประสิทธิภาพอยู่แล้ว กลไกใหม่ ๆ ซึ่งนำมาทดลองอาจต้องใช้เวลายาวนานในการสร้างความยอมรับให้เกิดขึ้นแก่คนในชุมชนได้